

Rhan 1: Sefydlwyd Grantiau Cynnal Addysg a Hyfforddiant (GCAH) i helpu i godi safonau mewn ysgolion, ond nid oedd rhai agweddau ar ei chynllun a'i gweinyddiaeth yn gydnaws â'r gwaith o gyflawni'r amcan hwnnw

Darparodd GCAH arian i AALLau gymryd camau gweithredu lleol i godi safonau mewn ysgolion o fewn fframwaith strategol eang

- 1.1** Sefydlodd y Swyddfa Gymreig (bryd hynny) y rhaglen GCAH yn 1991/1992. O 2001 ymlaen, cefnogodd y rhaglen amcan Llywodraeth y Cynulliad i "...wella safonau addysgu a chyrrhaeddiad ym mhob un o'n hysgolion, gan werthfawrogi a chefnogi'r proffesiwn addysgu i gyflawni hyn."³ Gwariwyd mwyaf arian GCAH ar hyfforddiant mewn swydd, er y gellid defnyddio arian i brynu, er enghraifft, offer technoleg gwybodaeth, lle yr oedd hyn yn berthnasol i amcanion y cynllun.
- 1.2** Bob blwyddyn, mae'r cynllun yn darparu arian ar gyfer ystod o feysydd gweithgarwch penodol, megis Llythrennedd a Rhifedd, Arweinyddiaeth Ysgolion a Dysgu Blynyddoedd Cynnar. Adlewyrchodd y meysydd hyn nodau polisi Llywodraeth y Cynulliad a'i hasesiad o'r meysydd lle mae angen gwella safonau. Amrywiodd nifer y meysydd gweithgarwch o flwyddyn i flwyddyn, gan godi i 19 yn 2000/2001. Yn 2000/2001, cynhaliodd Llywodraeth y Cynulliad, mewn ymgynghoriad â'r Pwyllgor Addysg a Dysgu Gydol Oes, adolygiad o'r rhaglen a lleihaodd nifer y meysydd gweithgarwch i 10, er mwyn dangos yn gliriach y gydberthynas rhwng y gweithgareddau a gefnogir gan GCAH a blaenoriaethau strategol y Cynulliad ar gyfer addysg, ac er mwyn symleiddio'r broses weinyddu. Roedd y rhan fwyaf o'r meysydd gweithgarwch yn cynnwys is-feysydd blaenoriaeth,

yr amrywiodd eu nifer dros amser hefyd (Atodiad 2).

- 1.3** Nododd Llywodraeth y Cynulliad mewn cylchlythyr GCAH blynyddol ddiiben cyffredinol y cynllun, diffiniadau meysydd gweithgarwch sy'n gymwys i gael arian a'r meysydd blaenoriaeth oddi mewn iddynt, a'r trefniadau gweinyddol cysylltiedig. Roedd y Cylchlythyr yn cynnwys manylion yr arian a oedd ar gael o dan bob maes gweithgarwch a sut y dylai AALLau wneud cais amdano.
- 1.4** Darparodd Llywodraeth y Cynulliad grant o 60 y cant o gost y gweithgareddau mwyaf cymwys, a bu i AALLau gyfrannu'r gweddill o'i setliadau refeniw heb eu neilltuo. Dosbarthwyd arian ar sail fformiwla y cytunwyd arni gydag awdurdodau lleol a CLILC, er i rywfaifaint o arian gael ei ddyrannu i AALLau ar sail ceisiadau cystadleuol. Darparodd Llywodraeth y Cynulliad yr arian ar gyfer pob blwyddyn ariannol ar ffurf pedwar rhandaliad, gan dalu'r rhandaliad olaf ar ôl derbyn tystysgrif gwneud cais am grant gan archwilwyr yr awdurdod lleol a oedd yn dangos p'un ai ddarparwyd yr arian cyfatebol gan yr AALLau a ph'un ai fodlonwyd y gofynion a nodwyd yng nghylchlythyr GCAH. Mae cyfanswm yr arian a ddyrannwyd i GCAH a'i holynydd, y Gronfa Ysgolion Gwell, wedi'u nodi yn Ffigur 1.

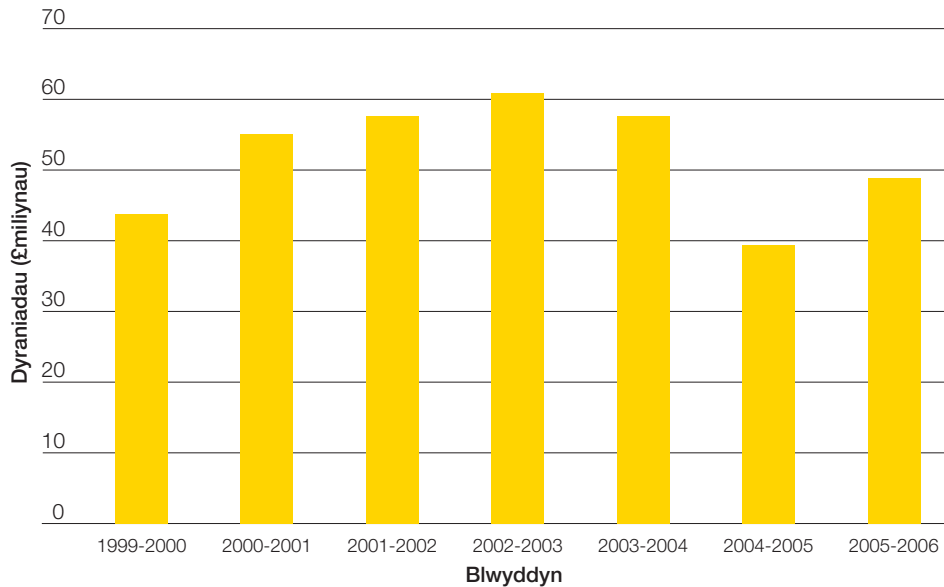
Roedd GCAH yn elfen sylweddol o gymorth grant Llywodraeth y Cynulliad a'i nod oedd dylanwadu ar welliannau mewn ysgolion

- 1.5** Er bod arian GCAH yn cyfateb i lai na dau y cant o gyfanswm cyllideb ysgolion yng Nghymru, roedd y rhaglen yn ffynhonnell sylweddol o arian ar gyfer hyfforddi a datblygu athrawon a chynorthwywyr

³ Y Wlad sy'n Dysgu, Awst 2001

Ffigur 1: Dyraniadau GCAH o 1999/2000 i 2003/2004 a dyraniadau'r Gronfa Ysgolion Gwell ar gyfer 2004/2005 a 2005/2006

Noder: Mae dyraniadau yn cynnwys arian Llywodraeth y Cynulliad ac AAL

Ffynhonnell: Cylchlythyrau GCAH

athrawon, ac ar gyfer dulliau eraill o wella safonau. Dywedodd y rhan fwyaf o'r AALLau a'r ysgolion yn ein harolwg sampl fod GCAH yn ddull pwysig o'u galluogi i wella safonau.

1.6 Darparodd Llywodraeth y Cynulliad amrywiaeth o grantiau eraill wedi eu targedu ar gyfer AALLau, gan gynnwys Refeniw Ychwanegol i Ysgolion⁴ (£35.5 miliwn yn 2003/2004) a Blynyddoedd Cynnar (£16 miliwn yn 2003/2004). Darparodd arian hefyd ar gyfer datblygiad proffesiynol unigol athrawon, drwy Gronfa Datblygiad Proffesiynol Parhaus y Cyngor Addysgu Cyffredinol (£5 miliwn yn 2003/2004). Bwriad yr arian hwn oedd helpu i godi safonau mewn ffyrdd gwahanol. Er enghraifft, diben Cronfa Datblygiad Proffesiynol Parhaus y Cyngor Addysgu Cyffredinol yw mynd i'r afael ag anghenion proffesiynol unigol athrawon.

Datblygwyd GCAH fel partneriaeth rhwng Llywodraeth y Cynulliad ac AALLau

1.7 Yn gyffredinol, darparodd GCAH arian wedi'i neilltuo i AALLau wario ar hyfforddiant, cymorth a gweithgareddau datblygu ar gyfer athrawon a chynorthwyrwyr addysgu, i'w galluogi i wella canlyniadau addysgol. Bwriad y gofyniad y dylai AALLau ddarparu arian cyfatebol o 40 y cant o gost y rhan fwyaf o'r gweithgareddau a ariennir gan GCAH oedd annog eu hymrwymiad i'r gweithgareddau a gefnogir. Cafodd cyfraniad AALLau ei fonitro drwy ardystio ceisiadau grant AALLau gan archwilwyr a benodwyd gan y Comisiwn Archwilio⁵, gan roi tawelwch meddwl i Lywodraeth y Cynulliad fod AALLau wedi darparu eu cyfran o'r arian, sef 40 y cant a'u bod wedi bodloni gofynion eraill a nodwyd cyn gallu hawlio eu rhandaliad terfynol o arian GCAH.

⁴ Rhoddwyd Refeniw Ychwanegol i Ysgolion at nifer o ddibenion penodol, gan gynnwys gostwng maint dosbarthiadau iau, cymorth ar gyfer ysgolion nad ydynt yn perfformio'n dda, cymorth ar gyfer ysgolion bach a gwledig a gwelliannau ar Gyfnod Allweddol 3.

⁵ Ar 1 Ebrill 2005, ymgorfforwyd swyddogaethau a staff y Comisiwn Archwilio yng Nghymru o fewn Swyddfa Archwilio Cymru a oedd newydd gael ei chreu.

- 1.8** Bwriad ymagwedd Llywodraeth y Cynulliad oedd galluogi AALLau i fwrw ymlaen â'r gwaith o gyflawni amcanion cenedlaethol tra'n ystyried amrywiadau mewn anghenion ac amgylchiadau lleol. Gellid defnyddio arian GCAH hefyd, ynghyd â ffynonellau arian eraill, i gefnogi'r broses o weithredu agweddau ar Gynlluniau Strategol Addysg AALLau lle yr oedd hyn yn gyson â nodau ac amcanion GCAH.
- 1.9** Nododd cylchlythyr blynyddol GCAH y nodau a'r amcanion a oedd yn ategu pob maes gweithgarwch a blaenoriaeth a darparodd ganllawiau ar wariant cymwys. Roedd gan rai meysydd gweithgarwch a blaenoriaeth, megis y Grid Cenedlaethol ar gyfer Dysgu, dargedau penodol yr oedd disgwyl i AALLau eu cyflawni. Fodd bynnag, yn gyffredinol, caniatuodd y rhaglen i AALLau gynllunio eu gweithgareddau o fewn paramedrau eang, a chytunwyd ar dargedau rhwng Llywodraeth y Cynulliad ac awdurdodau unigol ar sail gwybodaeth a ddarparwyd mewn cynlluniau gwario AALL, a oedd yn cynnwys mesurau perfformiad ar gyfer pob maes gweithgarwch. Ar y cyfan, roedd tua 70 o fesurau o'r fath yn 2003/2004.

Nid oedd rhai agweddau ar gynllun a gweinyddiaeth GCAH yn gydnaws â'r gwaith o gyflawni ei hamcanion

Dechreuodd AALLau ystyried GCAH fel ffynhonnell arian rheolaidd yn hytrach na fel grant penodol ar gyfer gweithgareddau i godi safonau

- 1.10** Ers ei lansio yn 1991, datblygwyd GCAH fel cynllun grant 'portffolio' y gellid ei ddefnyddio i sianelu arian ar gyfer ystod eang o fentrau. Roedd hyn yn fodd i symleiddio'r broses o weinyddu'r cynllun ac i gadw nifer y cynlluniau grant unigol yr oedd yn rhaid i AALLau eu gweinyddu i'r nifer leiaf posibl.
- 1.11** Roedd AALLau ac ysgolion yn aml yn trin GCAH fel ffynhonnell arian rheolaidd, yn hytrach na grant penodol blynyddol ar gyfer gweithgareddau i godi safonau, a dywedodd yr AALLau a'r ysgolion a

arolygwyd gennym iddynt ddod i ddiwynnu ar GCAH i ariannu gweithgareddau parhaus. Bu'r rhaglen yn rhedeg am nifer o flynyddoedd ac, er gwaethaf newidiadau o flwyddyn i flwyddyn mewn rhai ardaloedd mae wedi parhau i gefnogi, yn gyffredinol, yr un amrywiaeth a math o weithgareddau. Hyd yn oed pan nodwyd y terfynau amser ar gyfer mentrau, parhaodd arian i gael ei ddarparu y tu hwn i'r terfynau hynny ar gais AALLau. Er enghraifft, roedd y Gronfa Datblygu Cerddoriaeth wedi ei chynnwys yn GCAH yn 1999 am dair blynedd, ond roedd i'w gweld yn 2004/2005 hefyd.

Nid yw pob parti perthnasol yn y sector addysg o'r farn iddynt gael eu cynnwys yn ddiogol mewn ymgynghoriad ar GCAH

- 1.12** Bu i Lywodraeth y Cynulliad ymgynghori â phartion perthnasol yn y sector addysg i nodi tystiolaeth a'i chasglu i lywio ei blaenoriaethau addysg strategol. Yn ogystal, ymgynghorodd timau polisi o fewn Llywodraeth y Cynulliad â'u cydweithwyr cyfatebol ym maes polisi AALLau mewn amryw o ffyrdd ar y meysydd gweithgarwch a blaenoriaeth y dylid eu cynnwys yn GCAH. Roedd ymgynghori ar GCAH hefyd yn cynnwys trafodaethau gyda grwpiau cynghori sefydlog, a oedd yn cynnwys cynrychiolwyr o Estyn ac Awdurdod Cymwysterau, Cwricwlwm ac Asesu Cymru (ACCAC), a chyfarfodydd gyda grwpiau pwnc AALL, megis ar gyfer y Gymraeg. Mewn rhai achosion, ceisiodd Llywodraeth y Cynulliad gyngor ar sail ad hoc hefyd yn ystod y broses o ddatblygu'r cylchlythyr blynyddol.
- 1.13** Fodd bynnag, ymgynghorwyd yn ffurfiol ar y gwaith o ddatblygu'r rhaglen ar ffurf cyfarfod blynyddol rhwng Llywodraeth y Cynulliad ac AALLau, y gwahoddwyd Estyn, ACCAC, CLILC ac eraill iddo. Canolbwyntiodd trafodaethau yn y cyfarfod hwn yn bennaf ar destun manwl y Cylchlythyr drafft, a gyhoeddwyd fis ymlaen llaw fel arfer. Dywedodd Estyn ac ACCAC wrthym eu bod o'r farn bod graddau'r ymgynghoriad ar ddatblygiad GCAH bob blwyddyn braidd yn gyfyngedig.

1.14 Y bobl hynny oedd yn gyfrifol am gynnal GCAH yn eu hawdurdodau eu hunain, yn hytrach na'r arbenigwyr mewn meysydd polisi penodol oedd yn dueddol o gynrychioli Awdurdodau Addysg Lleol yn y cyfarfod ymgynghori blynyddol ffurfiol. Yn yr un modd, roedd arweinwyr polisi Llywodraeth y Cynulliad yn dueddol o beidio â bod yng nghwmni'r tîm GCAH. O ganlyniad, er y byddai'r Cylchlythyr drafft yn adlewyrchu canlyniadau cyswllt rhwng arweinwyr polisi Llywodraeth y Cynulliad a'u swyddogion cyfatebol yn yr AALI, roedd cyfleu newidiadau polisi i swyddogion yr AALlau sy'n gyfrifol am reoli'r rhaglen yn lleol rywfaint yn ddatgymalog. Adlewyrchwyd hyn yn y sylwadau a wnaed gan rai swyddogion AALlau a ddywedodd wrthym y byddai cyfarfodydd ymgynghori wedi bod yn fwy gwerthfawr pe baent wedi eu cynnal cyn cyhoeddi'r Cylchlythyr drafft.

1.15 Bu i ymgynghoriad ag AALlau wella yn 2002/2003 pan gynhaliodd tîm GEST Llywodraeth y Cynulliad gyfres o gyfarfodydd un i un a grwpiau bach ychwanegol â phob AALI yng Nghymru i drafod datblygu'r rhaglen yn y dyfodol. Ymgysylltodd y

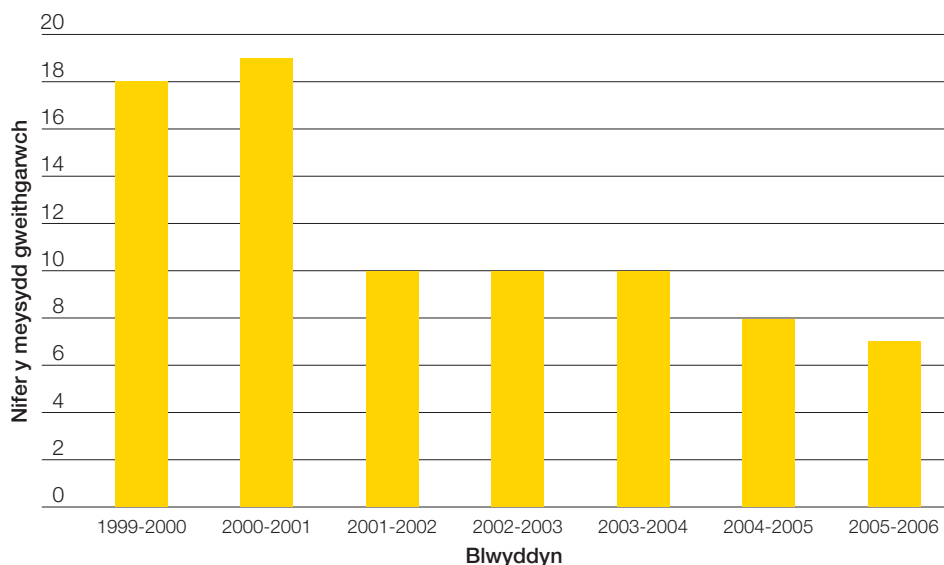
tîm yn agos â chynrychiolwyr AALI a CLIC yn ystod y broses o adolygu fformiwla ddyrannu GCAH yn 2001/2002 a 2002/2003.

Roedd yn ofynnol i AALlau reoli newidiadau mewn blaenoriaethau o flwyddyn i flwyddyn

1.16 Mae angen gwneud newidiadau i'r cynllun grant o bryd i'w gilydd i adlewyrchu blaenoriaethau addysgol newidiol. Gan fod Llywodraeth y Cynulliad wedi cyfarwyddo cymorth ar gyfer nifer gynyddol o fentrau drwy GCAH, megis gweithredu ymrwymadau yn *Y Gorau ar gyfer Addysgu a Dysgu yng Nghymru* (papur gwyrdd, Gorch. 4150, 1999), cynyddodd nifer y meysydd gweithgarwch a daeth gweinyddu'r rhaglen yn fwy cymhleth (Ffigur 2 ac Atodiad 2).

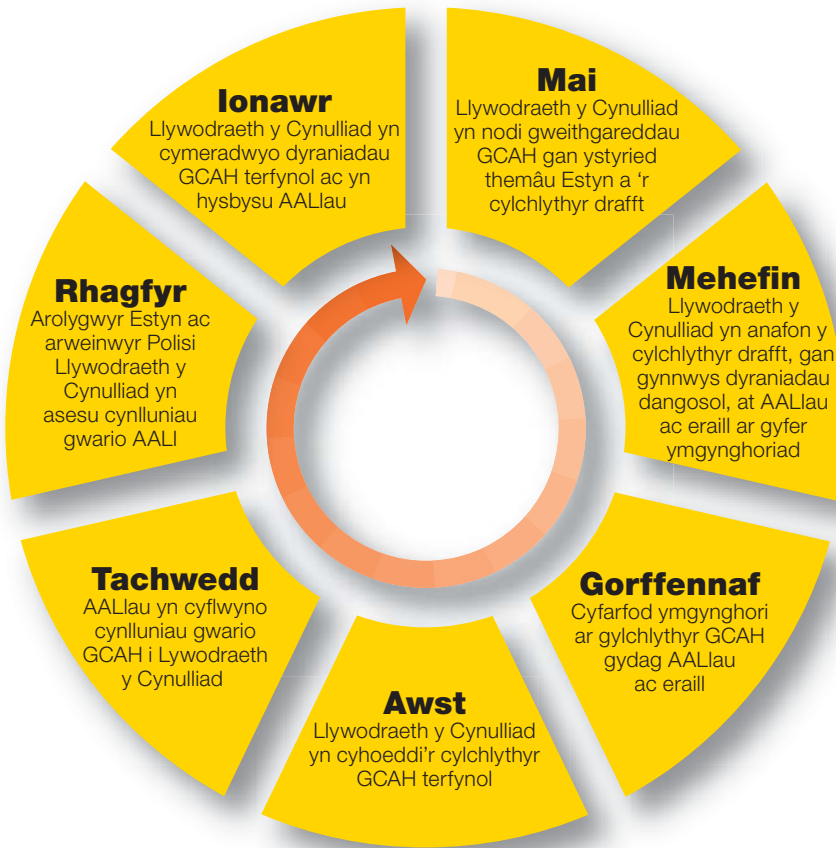
1.17 Yn 2000/2001, adolygodd Llywodraeth y Cynulliad, mewn ymgynghoriad â'r Pwyllgor Addysg a Dysgu Gydol Oes, strwythur y rhaglen ac yn dilyn hyn gostyngodd nifer y meysydd gweithgarwch o 19 i 10, gyda'r bwriad o gysylltu pob maes gweithgarwch yn glir â blaenoriaethau Llywodraeth y Cynulliad. Symleiddiodd y rheolau hefyd y gallai AALlau symud gwariant rhwng

Ffigur 2: Nifer y meysydd gweithgarwch ers 1999

Ffynhonnell: Cylchlythyron GCAH a'r Gronfa Ysgolion Gwell

Figur 3: Cylch Blynyddol Arfaethedig GCAH

Ffynhonnell: Dadansoddiad Swyddfa Archwilio Cymru o gylchlythyrau GCAH

meysydd gweithgarwch oddi tanynt. Fodd bynnag, parhaodd nifer y meysydd blaenoriaeth yn uchel, a chymerodd gryn dipyn o amser i'r gydberthynas rhwng y rhain a'r meysydd gweithgarwch newydd gael eu hymgorffori. Dywedodd yr AALLau y buom ar ymweliad â hwy wrthym fod y newidiadau hyn yn ei gwneud yn anodd iddynt gynllunio gyda sicrwydd, yn arbennig gan fod angen iddynt gynllunio ar sail cylchlythyr y flwyddyn flaenorol yn aml, hyd nes y bydd y cylchlythyr ar gyfer y flwyddyn bresennol ar gael.

Cafwyd oedi yn y cylch cynllunio GCAH yn aml

1.18 Bob blwyddyn, nododd Llywodraeth y Cynulliad yn ei chylchlythyr GCAH ddyraniad dangosol ar gyfer pob AALI o dan bob maes gweithgarwch.

Mewn ymateb, paratôdd AALLau gynlluniau a'u cyflwyno yn nodi'r hyn yr oeddent yn bwriadu'i wneud gyda'u dyraniadau.

1.19 Bwriad Llywodraeth y Cynulliad oedd i'r cylch GCAH ddechrau ym mis Mai bob blwyddyn, a hysbyswyd AALLau o'u dyraniadau dangosol ym mis Mehefin. Raedd hyn tua naw mis cyn y flwyddyn ariannol y câi'r dyraniadau eu gwneud ar ei chyfer a 14 o fisoedd cyn y flwyddyn ysgol lle y câi'r rhan fwyaf o'r gwariant ei wneud. Gweithiodd y tîm GCAH gydag arweinwyr polisi i drosi gofynion polisi sy'n datblygu yn flaenoriaethau gweithgarwch a blaenoriaeth cymwys ar gyfer y cylchlythyr GCAH newydd. Byddai paratoi'r cylchlythyr drafft hefyd yn ystyried adroddiadau blynyddol Estyn, a nododd, yn gyffredinol, lle yr oedd angen gwella

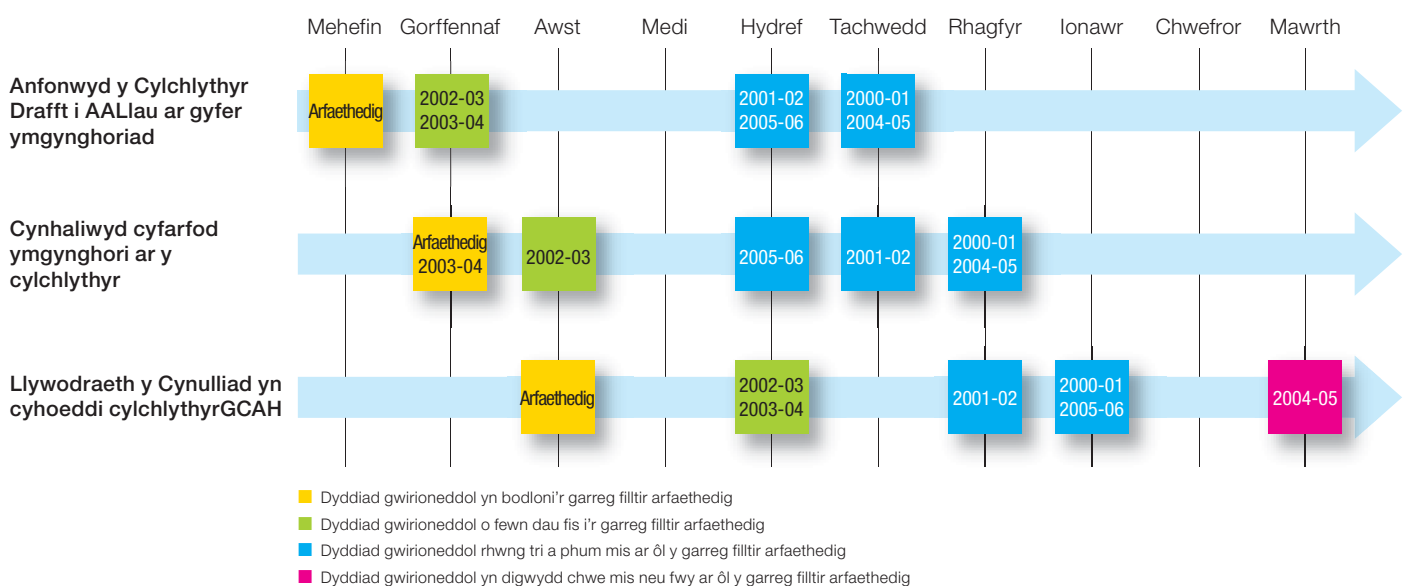
mewn ysgolion. Yn dilyn ymgynghoriad ag AALLau, ac ar ôl cynnwys unrhyw newidiadau cytûn, cyhoeddodd y Cynulliad y Cylchlythyr terfynol a gwahoddwyd AALI yn ffurfiol i gyflwyno cynlluniau gwario. Bu i arweinwyr polisi o fewn yr Adran Hyfforddiant ac Addysg wedyn asesu cynllun gwario pob AALI, gyda chyingor gan Estyn. Pan gwblhawyd y broses hon, byddai'r tîm GCAH yn hysbysu AALLau am eu dyraniadau ariannu a gadarnhawyd (Ffigur 3).

blynyddoedd ariannol ac academiaidd yn golygu bod angen i ysgolion ddefnyddio rhywfaint o'r grant newydd er mwyn cwblhau (yn ystod tymor yr haf) rhywfaint o'r hyfforddiant a gynlluniwyd o'r flwyddyn ariannol flaenorol. Fodd bynnag, mae ffactorau megis arholiadau allanol, yn atal gweithgareddau datblygu yn ystod tymor yr haf, ac roedd tueddiad i'r rhan fwyaf o wariant GCAH gael ei ddefnyddio yn ystod dau dymor cyntaf y flwyddyn academiaidd.

1.20 Nod Llywodraeth y Cynulliad oedd cyhoeddi'r cylchlythyr GCAH terfynol ym mis Awst pob blwyddyn, a chynlluniau gwario AALLau ym mis Tachwedd, mewn da bryd i Lywodraeth y Cynulliad wneud dyraniadau i AALLau y mis Ionawr canlynol, ynghyd â therfynu'r gyllideb addysg a chadarnhau'r Grant Cynnal Refeniw. Roedd hyn yn fodd i AALLau gael amser i hysbysu ysgolion ynghylch eu dyraniadau dirprwyedig cyn dechrau'r flwyddyn ariannol a tuag wyth mis cyn y flwyddyn academiaidd y byddai ysgolion yn defnyddio'r grant ar ei chyfer yn bennaf. Roedd y gwahaniaethau rhwng y

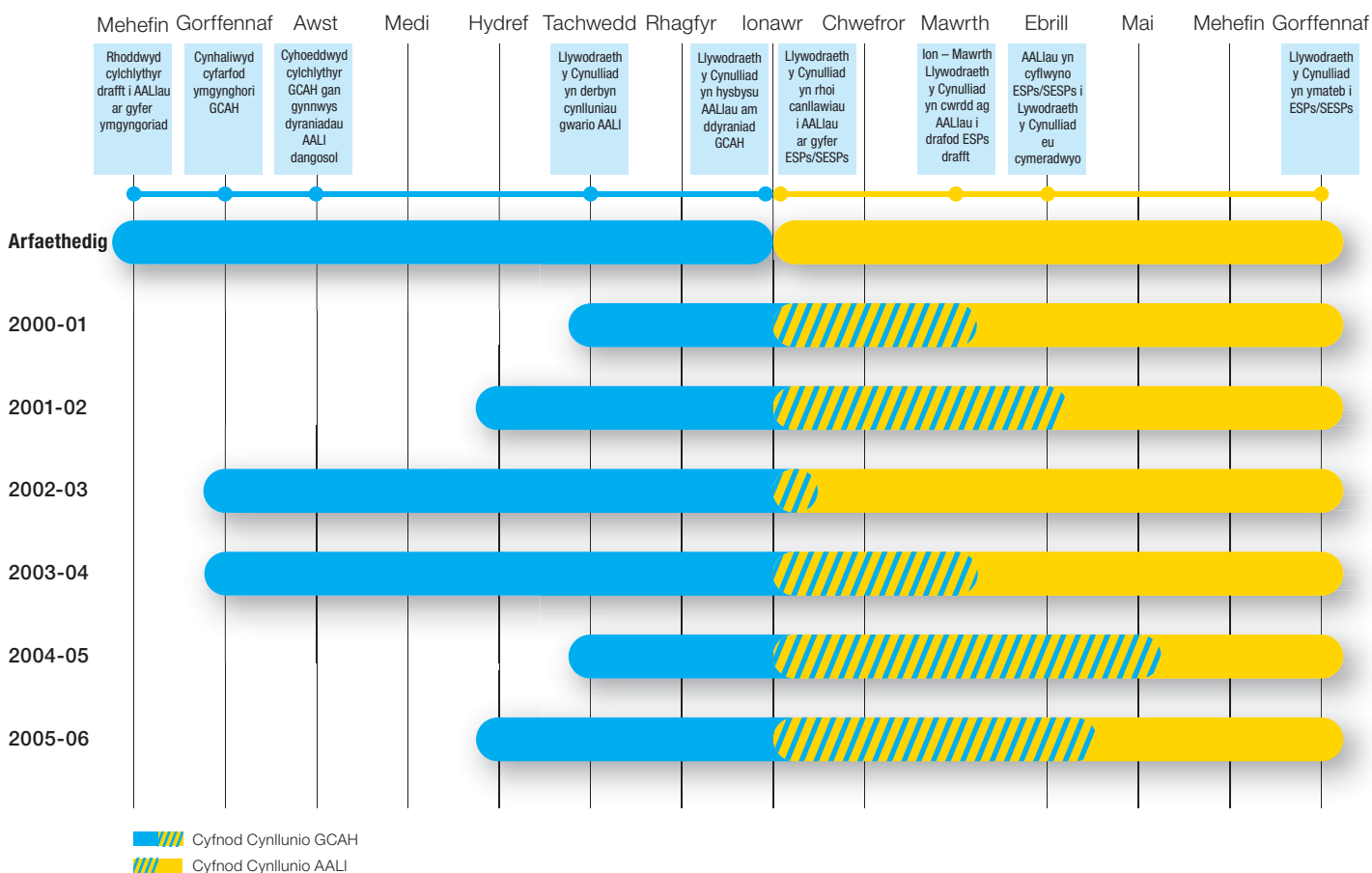
1.21 Yn ystod y cyfnod 2001/2002 i 2005/2006, ni wnaeth Llywodraeth y Cynulliad fodloni ei cherrig milltir allweddol yng nghylch GCAH (Ffigur 4). Cafwyd oedi am ddau brif reswm. Yn gyntaf, roedd tîm GCAH yn fach ac yn dibynnu'n drwm ar un aelod allweddol o staff. Felly, roedd yn agored i salwch staff, trosiant staff a blaenoriaethau a oedd yn cystadlu yn erbyn ei gilydd. Yn ail, roedd angen ymgynghoriad sylweddol ar rai penderfyniadau polisi a oedd yn effeithio ar gylchlythyr GCAH o fewn Adran Hyfforddiant ac Addysg Llywodraeth y Cynulliad, a allai fod yn llafurus.

Ffigur 4: Cerrig Milltir Cynllunio a Gyflawnwyd gan Lywodraeth y Cynulliad 2001/2002 i 2005/2006

Ffynhonnell: Dadansoddiad Swyddfa Archwilio Cymru o lithriadau yn amserlen GCAH

Ffigur 5: Cymharu cylch GCAH/y Gronfa Ysgolion Gwell a chylch Cynllunio Strategol Addysg AALI

Ffynhonnell: Dadansoddiad Swyddfa Archwilio Cymru o gylch GCAH a'r Gronfa Ysgolion Gwell ers 2000/2001

1.22 Ym mhob un o'r blynyddoedd hyn, roedd yr amser a oedd ar gael ar gyfer ymgynghori a chynllunio wedi'i gywasgu. Roedd hanner yr AALlau a thraean o'r ysgolion a arolygwyd gennym o'r farn nad oedd ganddynt ddigon o amser i gynllunio'n effeithiol o ganlyniad i oedi o'r fath. Dywedodd hanner yr AALlau hefyd iddynt gael anawsterau wrth ddod o hyd i arian cyfatebol pan gawsant eu hysbysu'n hwyr am eu dyraniadau gan Lywodraeth y Cynulliad. Dywedodd rhai i'r anawsterau hyn waethygu yn ystod blynyddoedd pan gynyddodd eu dyraniadau. Fodd bynnag, mae Llywodraeth y Cynulliad yn cyhoeddi ei chyllideb drafft, gan gynnwys llinell sylfaen GCAH, ymhell cyn y flwyddyn ariannol newydd, ac mae

o'r farn y dylai hyn fod wedi rhybuddio AALlau am unrhyw newidiadau mawr i'r cynllun. Hefyd, yn ystod y flwyddyn lle y gwelwyd y llithriant mwyaf, sef 2004/2005, cyhoeddwyd y Cylchlythyr i AALlau chwe mis cyn y flwyddyn academiaidd y mae mwyafrif yr arian yn berthnasol iddi, er mai dim ond mis cyn dechrau'r tymor cyntaf a gwmpaswyd gan y flwyddyn ariannol oedd hyn.

1.23 Roedd llithriant yn erbyn amserlen gynllunio GCAH hefyd yn golygu bod AALlau wedi cael rhywfaint o anhawster wrth ddarparu data GCAH i lywio Cynlluniau Strategol Addysg (Ffigur 5). Yn y cynlluniau hyn, nododd AALlau sut y byddant yn datblygu ac yn gwella eu hysgolion dros y tair

blynedd academaidd ddilydol. Mae'r cynlluniau'n cwmpasu pob agwedd ar ddatblygu, er ar lefel strategol yn hytrach nag ar lefel weithredol, ac yn cynnwys mesurau penodol i wella safonau. Caiff y cynlluniau eu diweddarau'n flynyddol fel Cynlluniau Strategol Addysg Atodol, ac fe'u cyflwynir i Lywodraeth y Cynulliad eu cymeradwyo ym mis Mawrth neu ym mis Ebrill cyn pob blwyddyn academaidd.

- 1.24** Dywedodd Estyn wrthym fod ansicrwydd o ran amseriad y gwaith o gyhoeddi'r Cylchlythyr wedi ei gwneud yn anodd neilltuo amser i'w arolygwyr archwilio cynlluniau gwario GCAH AALLau, gwasanaeth a ddarparodd Estyn i lywio asesiadau Llywodraeth y Cynulliad ei hun. Yn ogystal, er y byddai ganddo ddarlun clir o flaenoriaethau cyffredinol, roedd Estyn o'r farn y byddai wedi cael ei lywio'n well pe bai wedi gweld cynlluniau gwario AALLau ynghynt wrth baratoi ei waith arolygu ei hun.

Roedd diffyg cysondeb yn asesiadau cynlluniau gwario AALLau

- 1.25** Fel rhan o'r cylch GCAH blynyddol, bu i Lywodraeth y Cynulliad asesu a chymeradwyo cynlluniau gwario AALLau cyn dyrannu grant yn derfynol. Roedd yr amrywiaeth o weithgareddau a gwmpaswyd gan y rhaglen yn golygu i gynlluniau gael eu hasesu gan hyd at 20 o swyddogion unigol Llywodraeth y Cynulliad – yr oedd gan bob un ohonynt gyfrifoldeb dros feysydd polisi penodol wedi'u cefnogi gan y cynllun – a chan arolygwyr dosbarth Estyn. Roedd heriau sylweddol wrth sicrhau bod asesiadau'n cael eu cwblhau yn gyson, a rhoddodd ystyriaeth lawn i'r dadansoddiad o wybodaeth reoli am weithgareddau ac effeithiolrwydd tebygol cynigion gwario.
- 1.26** Wrth asesu cynlluniau gwario, nod Llywodraeth y Cynulliad oedd codi holl gynlluniau AALLau i lefel dderbyniol, yn hytrach na gwrthod ceisiadau gwan ac atal arian gan ysgolion. Yn ystod y broses asesu, roedd disgwyl i arweinwyr polisi

godi materion a oedd yn peri pryder gyda'r AALLau a, lle y bo'n briodol, ceisio eglurhad, neu addasiad i'r cynlluniau. Yn ystod rhai blynyddoedd, lle na ellid datrys materion yn amserol, rhoddodd Llywodraeth y Cynulliad gymeradwyaethau amodol a gofynnodd i AALLau ddarparu gwybodaeth a gwelliannau i gynlluniau cyn talu unrhyw grant. O gofio bod arian GCAH wedi cael ei ddyrannu i AALLau ar sail fformiwla, a'r gydbertynas bartner rhwng Llywodraeth y Cynulliad ac AALLau, roedd yr ymagwedd hon yn rhesymol, ond roedd yn brin o'r canlynol:

- a** safonau, o ran ansawdd y dystiolaeth a oedd yn ofynnol i helpu i benderfynu pa un a fodlonwyd meini prawf asesu a sicrhau ymagwedd gyson ar draws meysydd gweithgarwch;
- b** dadansoddiad systematig o ddata ar berfformiad yn y gorffennol a thargedau yn y dyfodol. Er i fesurau perfformiad gael eu hymgorffori o fewn cynlluniau gwario GCAH yn dilyn adolygiad archwiliad mewnol Llywodraeth y Cynulliad o GCAH yn 1999, arweiniodd amrywiadau mewn meysydd gweithgarwch a blaenoriaeth o flwyddyn i flwyddyn at anhawster wrth ddadansoddi tueddiadau;
- c** eglurder o ran rôl Estyn yn y gwaith o asesu cynlluniau gwario, i sicrhau bod ei gyngor yn hysbysu arweinwyr polisi ynghylch effeithiolrwydd tebygol cynigion.

- 1.27** Cyn i Lywodraeth y Cynulliad asesu cynlluniau gwario AALLau, fe'u harchwiliwyd gan arolygwyr dosbarth Estyn, a fyddai'n defnyddio eu gwybodaeth broffesiynol am AALI, a'i berfformiad yn gyffredinol. Byddai Arolygwyr yn ystyried, ymysg pethau eraill, p'un ai fyddai'r AALI yn gallu cyflawni ei gynigion, p'un ai fyddai'r cynigion yn debygol o wella safonau yn unol ag amcanion GCAH, p'un ai roddwyd ystyriaeth ddigonol i ganfyddiadau Estyn a ph'un ai gynigiwyd gweithdrefnau gwerthuso cadarn.

- 1.28** Yna, bu i dimau polisi o Adran Hyfforddiant ac Addysg Llywodraeth y Cynulliad asesu cynlluniau gwario AALLau fesul maes gweithgarwch. Bu iddynt ystyried pa un a oedd y cynigion yn bodloni'r meini prawf a nodwyd yng nghylchlythyr GCAH, yn arbennig pa un a fyddai gwariant arfaethedig yn cefnogi gweithgareddau cymwys. Byddai'r timau polisi hefyd yn ystyried p' un ai fyddai targedau ar gyfer gweithgareddau – targedau canlyniadau fel arfer, megis nifer yr athrawon a hyfforddwyd, ond dangosyddion cyrhaeddiad disgyblion weithiau – yn rhesymol, fel arfer drwy gymharu'r targedau ag alldro rhagweledig blynyddoedd blaenorol.
- 1.29** Bu i ni gyfsweld ag arweinwyr polisi ar gyfer chwe maes gweithgarwch GCAH a chanfuwyd bod pob un ohonynt yn dadansoddi ar lefel uchel y wybodaeth reoli a oedd yn olrhain hynt gweithgareddau, ond ni wnaethant fabwysiadu ymagwedd gyson, ac, ym mhob achos, gallai eu dadansoddiad fod wedi bod yn fwy cadarn a chynhwysfawr. Er enghraifft, llwyddodd arweinwyr polisi i bwyntio at welliannau mewn rhai dangosyddion lefel uchel allweddol, megis canlyniadau TGAU, ond ni wnaethant geisio canfod p'un ai oedd gweithgareddau a ariannwyd gan GCAH wedi cyfrannu at y gwelliannau mewn canlyniadau ac i ba raddau.
- 1.30** Wrth asesu cynlluniau, byddai arweinwyr polisi yn defnyddio arolygon ac adroddiadau thematig Estyn lle yr oedd y rhain yn berthnasol i'w meysydd gweithgarwch. Byddent hefyd yn edrych am dystiolaeth o effeithiolrwydd y gweithgareddau arfaethedig yn naratif cynlluniau gwario AALLau. Roedd yn ofynnol i AALLau ddarparu gwybodaeth am eu gwerthusiadau lleol eu hunain yn eu cynlluniau gwario, ond nid oedd yn ofynnol iddynt ddarparu copïau o adroddiadau gwerthuso lleol. Er y rhoddwyd pedair i wyth wythnos i arweinwyr polisi asesu cynlluniau gwario fel arfer, dywedodd nifer ohonynt wrthym fod pwysau eraill yn golygu mai prin y cawsant gyfle i edrych ar gefndir yr AALLau neu ar natur gyraeddadwy eu cynigion.
- 1.31** Defnyddiodd arweinwyr polisi rhagasesiadau cynlluniau gwario AALLau hefyd a ddarparwyd gan Estyn, ond mewn ffyrdd gwahanol. Cyfeiriodd rhai atynt yn gyson, gan weithredu ar unrhyw arwydd o wendid a roddwyd gan ragasesiad Estyn a hynny ar y cyd â'r AALI dan sylw, tra y byddai eraill ond yn cyfeirio at ragasesiad Estyn pan oedd eu hasesiad eu hunain yn codi pryderon. Mewn achosion eraill, cafwyd rhywfaint o orgyffwrdd o ran yr asesiadau a gynhaliwyd gan arweinwyr polisi ac arolygwyr Estyn, gyda'r ddwy set o asesiadau yn rhoi sylwadau ar yr un materion.
- 1.32** Amlygwyd yr ymagweddau gwahanol tuag at asesu cynlluniau gwario AALI mewn adroddiad mewnol gan Lywodraeth y Cynulliad a gyhoeddwyd yn wreiddiol yn 1998. Argymhellodd yr adroddiad y dylai tîm GCAH lunio methodoleg ar gyfer asesu cynlluniau gwario, gan gynnwys gofyniad i isadrannau polisi arweiniol lunio meini prawf dethol penodol a oedd yn briodol i'w meysydd cyfrifoldeb, y dylent eu defnyddio wrth asesu'r ceisiadau. Gweithredwyd yr argymhelliad hwn drwy Gylchlythyr 2000-1 (a gyhoeddwyd ym mis Tachwedd 1999) a chyhoeddwyd canllawiau wedi eu diweddarau yn 2002 ar ôl ailstrwythuro'r rhaglen. Fodd bynnag, nid oedd y canllawiau yn cynnwys safonau ar ansawdd y dystiolaeth a oedd yn ofynnol i helpu i benderfynu p' un ai fodlonwyd meini prawf asesu.

Symudodd AALLau ac ysgolion arian o fewn y cynllun i adlewyrchu blaenoriaethau lleol yn well, ond roedd hysbysiadau hwyr a cheisiadau ôl-weithredol am gymeradwyaeth yn ei gwneud yn anos i Lywodraeth y Cynulliad adolygu'r modd yr oedd arian yn cael ei wario

- 1.33** Yn anochel, nid oedd asesiadau lleol o flaenoriaethau bob amser yn cyfateb i asesiadau cyffelyb Llywodraeth y Cynulliad, fel y nodir yn y cylchlythyr GCAH blynyddol ac fel yr adlewyrchir yn nyraniadau AALLau ac ysgolion. Yn unol â

hynny, o dan yr ymagwedd bartneriaeth a fabwysiadwyd ar gyfer GCAH, roedd gan AALLau lawer o hyblygrwydd i symud arian rhwng rhannau gwahanol o'r cynllun ar ôl i gynlluniau gwario gael eu cymeradwyo. Roedd hyn yn eu galluogi i ystyried blaenoriaethau lleol, o fewn y fframwaith eang o nodwyd yn y rhaglen, ac ymateb i bwysau yn ystod y flwyddyn.

1.34 Er i fwyafrif yr AALLau (14 o blith 22) a dwy ran o dair o'r ysgolion a arolygwyd ddweud bod blaenoriaethau GCAH yn alinio'n gyffredinol â'u hasesiadau o anghenion lleol, defnyddiodd AALLau yr hyblygrwydd o fewn y cynllun i symud cyfrannau bach o'u dyraniadau. Yn 2003/2004, pedwar y cant oedd cyfran yr arian a symudwyd, ond weithiau, symudodd rhai awdurdodau gyfrannau sylweddol, hyd at 15 y cant o'u dyraniadau. Ymddengys i ran fwyaf y symudiadau o ran arian ddigwydd tua diwedd y flwyddyn ariannol.

1.35 Ar gyfer symud arian rhwng rhai meysydd gweithgarwch, roedd yn ofynnol i AALLau gael cymeradwyaeth Llywodraeth y Cynulliad ymlaen llaw. Fodd bynnag, cododd sawl achlysur pan geisiodd AALLau gymeradwyaeth ôl-weithredol, ar ôl i'r symudiad ddigwydd. Ceisiodd tri o blith y 22 o AALLau gymeradwyaeth ôl-weithredol i symud arian yn 2001/2002 a 2002/2003. Roedd hysbysiadau hwyr o gymeradwyaeth i symud arian o fewn GCAH a cheisiadau ôl-weithredol ar gyfer gwneud hynny yn ei gwneud yn anodd i Lywodraeth y Cynulliad ymyrryd i sicrhau na pheryglwyd y gwaith o ddarparu cynlluniau gwario cymeradwy.

Rhan 2: Mae'r Gronfa Ysgolion Gwell yn goresgyn rhai o ddiffygion GEST ond mae lle i wella ymhellach

Mae'r Gronfa Ysgolion Gwell wedi cynhyrchu rhai gwelliannau yn y broses weinyddu

Mae'r broses o weinyddu'r cynllun wedi dod yn symlach ac yn llai costus

- 2.1** Yn 2004, yn dilyn adolygiad mewnol, cyflwynodd Llywodraeth y Cynulliad y Gronfa Ysgolion Gwell i ddisodli GCAH. Bwriad y Gronfa Ysgolion Gwell oedd canolbwyntio ar arloesi a chefnogi mentrau newydd, yn hytrach na darparu cymorth parhaus ar gyfer darpariaeth addysg sefydledig. Cyflwynwyd y newidiadau sy'n gysylltiedig â'r Gronfa Ysgolion Gwell yn raddol, gan ddechrau yn ystod blwyddyn drosiannol 2004/2005.
- 2.2** Yn ystod y blynyddoedd cyn cyflwyno'r Gronfa Ysgolion Gwell, roedd Llywodraeth y Cynulliad wedi rhoi gwelliannau ar waith o ran rheoli GCAH, gan gynnwys aildrefnu'r rhaglen i ddangos y cyswllt â blaenoriaethau strategol y Cynulliad ac adolygiad o'r fformiwlaâu dyrannu i sicrhau bod adnoddau yn cael eu targedu'n fwy effeithiol. Cyflwynodd newidiadau gweinyddol hefyd, megis ffurflenni gwneud cais am grant electronig a chyflwyno cynlluniau gwario AALLau dros yr e-bost. Wrth newid o GCAH i'r Gronfa Ysgolion Gwell yn 2004/2005, mae Llywodraeth y Cynulliad wedi gwella'r broses o weinyddu'r cynllun ymhellach, megis ei gwneud yn ofynnol i AALLau gyflwyno gwybodaeth am fesurau perfformiad yn electronig ar fformat taenlen gyffredin. Dangosodd ein harolwg o AALLau fod yr adnoddau a ddefnyddiwyd ganddynt i gynllunio a gweinyddu'r cynllun yn 2004/2005 yn cyfrif am gyfartaledd o 22 o ddiwrnodau staff, gostyngiad o 15 y cant o gymharu â'r flwyddyn flaenorol.

- 2.3** Cyn 2005/2006, nododd y cylchlythyr blynyddol mai arweinwyr polisi yn Adran Hyfforddiant ac Addysg Llywodraeth y Cynulliad oedd y pwynt cyswllt cyntaf ar gyfer eu meysydd gweithgarwch. Yn ystod ein hymweliadau maes, dywedodd AALLau wrthym fod hyn wedi tueddu i arwain at ailgyfeirio ymholiadau o amgylch yr Adran, yn hytrach na'u hateb yn uniongyrchol. Ar gyfer 2005/2006, caiff pob ymholiad gan AALLau sy'n ymwneud â chylchlythyr y Gronfa Ysgolion Gwell ei drosglwyddo o amgylch tîm Cronfa Ysgolion Gwell yr Adran, i alluogi rhywun i ymdrin ag ef yn gyflymach ac yn fwy cyson.
- 2.4** Ar gyfer 2005/2006, dim ond gweithgareddau sy'n addas i egwyddor y Gronfa Ysgolion Gwell sef cymorth tymor sefydlog – arian am dair blynedd, a dim ond ar gyfer prosiectau sydd â strategaethau gadael clir – sy'n parhau o fewn y cynllun. O ganlyniad, nid yw'n cynnwys gweithgareddau megis y Gronfa Datblygu Cerddoriaeth mwyach, y mae angen arian rheolaidd arni ar gyfer hyfforddiant. Mae newidiadau o'r fath yn unol â Phrotocol Grant y Cynulliad, y cytunwyd arno yn 2004 rhwng Llywodraeth Cynulliad Cymru a CLILC. Bwriad y Protocol yw cadw nifer, gwerth a hyd y grantiau a neilltuwyd i'r lleiaf posibl. Mae hefyd yn hyrwyddo sicrwydd ynglŷn â swm ac amseriad yr arian y gall awdurdodau lleol ddisgwyl ei dderbyn drwy grantiau o'r fath ac mae angen strategaethau gadael a nodwyd yn glir.

Dylai rheolau llymach sy'n rheoli'r gwaith o symud arian rhwng meysydd gweithgarwch helpu Llywodraeth y Cynulliad i fonitro'r defnydd o arian yn well

2.5 Pan leihaodd Llywodraeth y Cynulliad gyfanswm yr arian a oedd ar gael drwy'r cynllun draean ar gyfer 2004/2005, bu hyn yn fodd i arian gael ei symud rhwng y rhan fwyaf o'r meysydd gweithgarwch. Diddymodd hefyd y gofyniad ffurfiol i AALLau ddirprwyo o leiaf 50 y cant o'u dyraniadau i ysgolion, gan gyflwyno gofyniad yn eile i gytuno ar lefelau dirprwyo yn lleol. Trefniadau trosiannol ar gyfer 2004/2005 oedd y rhain yn unig, i helpu AALLau i reoli'r cyfnod pontio o ddyraniad uwch i un is, ac addasu i'r trefniadau ariannu newydd ar gyfer y Gronfa Ysgolion Gwell, a weithredwyd yn llawn o 2005/2006 ymlaen. Fodd bynnag, cyfyngodd y trefniadau ar gyfer 2004/2005 ar allu Llywodraeth y Cynulliad i ymyrryd i sicrhau nad oedd symud arian yn peryglu'r gwaith o gyflawni cynlluniau gwario cymeradwy.

2.6 Yn unol â newidiadau a gyhoeddwyd yn sgîl cyflwyno'r Gronfa Ysgolion Gwell, ar gyfer 2005/2006 ymlaen mae Llywodraeth y Cynulliad wedi cyflwyno cyfyngiadau llymach ar y broses o symud arian rhwng meysydd gweithgarwch. Mae AALLau yn cadw llawer o hyblygrwydd i symud arian ar draws y rhaglen, ond rhaid i gynigion, gan gynnwys y rhesymau dros wneud hynny, gael eu nodi yn awr yn eu cynlluniau gwario blynyddol. Yna bydd gan AALLau gyfnod i gytuno ar unrhyw newidiadau gydag ysgolion a hysbysu tîm Cronfa Ysgolion Gwell Llywodraeth y Cynulliad ohonynt. Nododd cylchlythyr 2005/2006 efallai ei bod yn ofynnol i AALLau baratoi cynllun gwario diwygiedig er mwyn eu cymeradwyo cyn trosglwyddo unrhyw arian, os ymddengys y bydd symudiadau arfaethedig yn peryglu'r gwaith o gyflawni cynlluniau gwario cymeradwy yn sylweddol. Pwysleisiodd cylchlythyr 2005/2006 hefyd na fyddai modd symud arian, at unrhyw ddiben, ar ôl 31 Gorffennaf 2005. Dylai'r

mesurau hyn helpu Llywodraeth y Cynulliad i fonitro'r defnydd o arian yn well i sicrhau y darperir gweithgareddau ac amcanion cytûn.

Mai llai o arian wedi arwain ysgolion i ailystyried y ffyrdd y cyflawnir gweithgareddau â chymorth

2.7 Cafwyd gostyngiad yn yr arian cyffredinol (Ffigur 2) ac ailffocws ar fesurau sy'n cefnogi arloesedd a mentrau newydd yn sgîl y pontio o GCAH i'r Gronfa Ysgolion Gwell. Mae hyn wedi peri i sawl ysgol feddwl am ffyrdd o sicrhau bod cymaint o athrawon â phosibl yn elwa ar yr arian sydd ar gael. Rhoddodd ein grŵp ffocws o athrawon yr enghreifftiau canlynol i ni:

- a** dylai hyfforddwyd sy'n ymweld ag ysgolion hyfforddi grŵp mwy o athrawon ar yr un pryd, yn hytrach nag unigolion yn mynychu cyrsiau ar wahân;
- b** dylai athrawon sydd wedi bod ar gyrsiau frifio cydweithwyr ar yr hyn a ddysgwyd ganddynt ar ôl iddynt ddychwelyd i'r gweithle;
- c** dylai ysgolion sy'n gweithio gyda'i gilydd mewn consortiwm gronni adnoddau a lleihau gorbenion (Ffigur 6).

Ffigur 6: Cynllunio consortiwm o fewn AALI Caerffili

Mae consortiwm Trecelyn/Cross Keys yn cynnwys Coleg Cross Keys, Ysgol Gyfun Trecelyn a saith ysgol gynradd gyflenwi, oll wedi eu lleoli ym Mwrdeistref Sirol Caerffili.

Ym mis Ebrill 2004, rhybuddiodd AALI Caerffili ynglŷn â thoriadau arian oddi wrth amrywiaeth o ffynonellau gan gynnwys y Gronfa Ysgolion Gwell, Cyngor Addysgu Cyffredinol Cymru a Phartneriaid Busnes Addysg. Mewn ymateb, ffurfiodd penaethiaid yr ysgolion gonsortiwm a chynhyrchwyd cynllun strategol yn nodi eu blaenoriaethau ar gyfer hyfforddi a gweithgareddau eraill ar gyfer codi safonau dros y 18 mis canlynol.

parhad...

Troswyd hyn yn gynllun gweithredol a nododd y mentrau a fyddai'n derbyn cymorth o'u harian cyfunol. Ariennir y gronfa gan ardoll o £150 fesul athro, a gymerir o ddyraniad y Gronfa Ysgolion Gwell pob ysgol yn y consortiwm, gan roi cyfanswm o £17,500.

Yn hytrach na naw ysgol yn gwneud trefniadau ar wahân ar gyfer cyrsiau hyfforddi, mae un ysgol yn gwneud trefniadau ar eu rhan hwy oll, a thrwy hynny yn lleihau'r baich gweinyddol. Mae prynu hyfforddiant a chymorth arall drwy'r consortiwm hefyd yn golygu bod ysgolion mewn sefyllfa well i gyd-drafod gostyngiadau, ac yn sicrhau y gellir ymdrin â materion sy'n croesi ffiniau ysgolion cynradd/uwchradd, megis y cyfnod pontio o ysgol gynradd i ysgol uwchradd yn fwy cydlynol.

Ffynhonnell: Pennaeth Ysgol Gynradd Abercarn

Mae heriau hen a newydd i fynd i'r afael â hwy

Mae ymgynghoriad wedi cynyddu ond mae lle i ymgysylltu ymhellach rhwng AALLau ac arweinwyr polisi

2.8 Mae ymgynghori ag AALLau, Estyn a chyrrff proffesiynol yn angenrheidiol i helpu i sicrhau bod y Gronfa Ysgolion Gwell yn cefnogi gweithgareddau mewn ardaloedd lle mae angen gwella. Yn groes i'r un cyfarfod ar gyfer rhanddeiliaid ar y cylchlythyr ar gyfer 2004/2005, roedd y cyfathrebu rhwng Llywodraeth y Cynulliad ac AALLau wrth baratoi ar gyfer cyhoeddi'r cylchlythyr ar gyfer 2005/2006 yn cynnwys tri chyfarfod rhanbarthol, wedi eu dilyn gan y prif gyfarfod blynyddol a chyfle pellach i roi sylwadau ysgrifenedig. Mae tîm y Gronfa Ysgolion Gwell hefyd wedi cyflwyno trefniadau lle y mae'r tîm wedi ymweld â phob AALI yn ei dro i roi adborth ar gynlluniau gwario a thrafod datblygiad y Gronfa yn y dyfodol. Croesawodd yr AALLau y bu i ni gyfweld â hwy y datblygiad hwn.

2.9 Mae tîm Cronfa Ysgolion Gwell Llywodraeth y Cynulliad yn parhau i wahodd Estyn, ACCAC, CLILC a Chyngor Addysgu Cyffredinol Cymru i gyfarfod ymgynghori blynyddol ac mae wedi trefnu cyfarfodydd i drafod blaenoriaethau a phroses weinyddu'r cynllun gydag Estyn a Chyngor Addysgu Cyffredinol Cymru. Mae hefyd wedi trafod gydag Estyn, ganlyniadau asesiadau arolygwyr dosbarth Estyn o gynigion gan y Gronfa a'r rhaglen werthuso. Mae hyn wedi helpu Estyn i gyfateb rhaglenni gwaith ei arolygwyr dosbarth yn well i'r amser y mae cynlluniau gwario AALI ar gael ar gyfer eu harchwilio.

2.10 Er bod ymgynghoriadau wedi gwella o ran mwy o gyswllt rhwng Llywodraeth y Cynulliad ac AALLau, dywedodd AALLau wrthym yn ystod ein hymweliadau ac yn ein harolwg eu bod am wybod mwy am y meddylfryd y tu ôl i benderfyniadau polisi. Mae Llywodraeth y Cynulliad yn cytuno y byddai swyddogion AALI sy'n rheoli'r Gronfa Ysgolion Gwell yn eu hawdurdodau yn elwa ar ddealltwriaeth well o ystyriaethau polisi cyffredin sy'n effeithio ar y broses o reoli'r rhaglen, ac mae wedi trafod gyda CLILC y modd y gellid mynd i'r afael â hyn, ond cred fod hyn yn ymwneud, i raddau helaeth, â chyfathrebu mewnol AALI. Fodd bynnag, mae Llywodraeth y Cynulliad hefyd yn derbyn y byddai mwy o gyfranogiad mewn cyfarfodydd ymgynghori gydag AALLau gan arweinwyr polisi perthnasol Llywodraeth y Cynulliad yn helpu i wella'r dasg o gyfleu'r meddylfryd sy'n sail i benderfyniadau polisi sy'n arwain at newidiadau i weithgareddau a blaenoriaethau a ariennir.

Parhaodd llithriant yn erbyn y cylch cynllunio yn ystod dwy flynedd gyntaf y Gronfa Ysgolion Gwell

2.11 Mae'r cylch cynllunio ar gyfer y Gronfa Ysgolion Gwell yr un fath â'r un ar gyfer GCAH, a bu llithriannau sylweddol yn erbyn yr amserlen ar gyfer 2004/2005 a 2005/2006 (Ffigur 5). Bu i'r llithriannau hyn oedi'r gwaith o gynllunio

gweithgareddau a gefnogir gan y Gronfa. Fodd bynnag, ym mis Ionawr 2006, roedd cynllunio ar gyfer 2006/2007 yn mynd rhagddo yn unol â'r amserlen.

2.12 Roedd y llithriannau yn arbennig o wael ar gyfer blwyddyn drosiannol 2004/2005, pan nad ymgynghorodd Llywodraeth y Cynulliad yn ffurfiol ar y Cylchlythyr tan fis Rhagfyr 2003, tua chwe mis yn ddiweddarach na'r bwriad. Roedd y llithriant yn bennaf o ganlyniad i'r angen i ddatblygu'r Cylchlythyr i adlewyrchu'r cyfnod pontio o GCAH i'r Gronfa Ysgolion Gwell ac i ystyried llinell sylfaen lawer is, ond cyfrannodd salwch staff yn nhîm y Gronfa Ysgolion Gwell at hyn hefyd. O fewn y cyfnod a gwtogwyd yn sylweddol, bu'n rhaid i swyddogion Llywodraeth y Cynulliad nid yn unig hysbysu'r AALLau a chwaraewyr allweddol eraill ynghylch newidiadau yn y meysydd gweithgarwch, ond hefyd ynghylch y cyfnod pontio o GCAH i'r Gronfa Ysgolion Gwell a'r arian gostyngol a oedd ar gael o dan y trefniadau newydd. O ganlyniad, prin oedd yr amser a oedd ar gael i AALLau ac ysgolion wneud newidiadau i'w cynlluniau.

2.13 Cafodd y llithriant o gylch cynllunio 2004/2005 effaith gynyddol ar yr amserlen gynllunio ar gyfer 2005/2006, yr effeithiwyd arni hefyd gan drafodaethau estynedig gydag AALLau a chan wybodaeth a gasglwyd ganddynt am ariannu'r maes gweithgarwch sefydlu a Datblygiad Proffesiynol Cynnar. Yn dilyn hyn, penderfynodd Llywodraeth y Cynulliad ddiddymu'r maes gweithgarwch sefydlu a Datblygiad Proffesiynol Cynnar o'r Gronfa Ysgolion Gwell, a gofyn i Gyngor Addysgu Cyffredinol Cymru reoli hyn fel rhaglen grant ganolog.

2.14 Dechreuodd Llywodraeth y Cynulliad gynllunio ar gyfer Cronfa Ysgolion Gwell 2006/2007 fis cyn y dyddiad a bennwyd. Ym mis Ionawr 2006, roedd wedi cyflawni'r holl gerrig milltir cynllunio, tra'n cynyddu ymgynghoriad ag AALLau a phartion perthnasol eraill, a gwneud gwelliannau eraill i'r

broses o reoli'r rhaglen. Mae wedi darparu cynlluniau gwario AALI i Estyn yn brydlon ac ar ffurf electronig, er mwyn i arolygwyr dosbarth Estyn allu archwilio ceisiadau ar yr adeg y cytunir arni yn eu rhaglen waith. Cred Llywodraeth y Cynulliad ei bod o fewn cyrraedd i gadarnhau dyraniadau terfynol ym mis Ionawr 2006.

Gellid gwella asesiadau Llywodraeth y Cynulliad o gynlluniau gwario AALLau ymhellach

2.15 Cydnabu Llywodraeth y Cynulliad yr anawsterau a wynebir gan AALLau o ganlyniad i gyhoeddi cylchlythyr 2004/2005 yn hwyr drwy symleiddio gofynion cynlluniau gwario a llacio'r rheolau ar gyfer dirprwyo arian i ysgolion. Estynnodd y dyddiad cau ar gyfer cyflwyno cynlluniau gwario AALI i fis Mawrth 2004, a gofynnodd i AALLau ddarparu gwybodaeth am dargedau a'u halldro rhagweledig ar gyfer y flwyddyn flaenorol yn unig, heb destun ategol i esbonio eu cynlluniau. Drwy wneud hynny, derbyniodd Llywodraeth y Cynulliad y byddent yn asesu ceisiadau ar sail ei dadansoddiad o wybodaeth reoli am weithgareddau. Bu i arweinwyr polisi Llywodraeth y Cynulliad adolygu rhesymoldeb y wybodaeth hon, a cheisiwyd eglurhad neu addasiad o ran meysydd pryder, fel y gwnaed ganddynt yn y gorffennol.

2.16 Gan fod Llywodraeth y Cynulliad wedi derbyn, ar gyfer 2004/2005 yn unig, na fyddai ond yn asesu cynigion ar sail ei dadansoddiad o wybodaeth reoli, nid ymgysylltodd ag arolygwyr dosbarth Estyn i ddarparu rhagasesiadau. Yn sgîl hyn, roedd yn anos asesu effeithiolrwydd tebygol gweithgareddau arfaethedig.

2.17 Er mwyn helpu i fynd i'r afael â chyfyngiadau ei asesiadau o gynlluniau gwario AALLau ar gyfer 2004/2005, cynhaliodd tîm Cronfa Ysgolion Gwell Llywodraeth y Cynulliad ystod o ddadansoddiadau ansoddol o wybodaeth reoli AALI a rhannwyd y rhain ag arweinwyr polisi er mwyn amlygu unrhyw faterion a thueddiadau sylfaenol. Hwyluswyd y

dadansoddiadau hyn gan y broses o goladu gwybodaeth reoli AALI yn ganolog gan dîm y Gronfa Ysgolion Gwell, a fu o gymorth hefyd wrth geisio nodi a chanfod gwybodaeth a oedd ar goll. Bu i dîm y Gronfa Ysgolion Gwell hefyd wneud trefniadau i drafod cynnydd yn ystod y flwyddyn gydag AALLau.

2.18 Bu i Lywodraeth y Cynulliad hefyd adfer cynlluniau gwario llawn ar gyfer 2005/2006, yn ôl y bwriad, ynghyd â gwelliannau pellach. Roedd y trefniadau newydd yn cynnwys gwahaniaethu'n gliriach rhwng y materion y dylai arweinwyr polisi Llywodraeth y Cynulliad eu hystyried ar y naill llaw ac Arolygwyr Estyn ar y llaw arall. Cyhoeddodd tîm y Gronfa Ysgolion Gwell ganllawiau hefyd ar gyfer aseswyr a oedd yn nodi'r cwestiynau allweddol y dylent eu hystyried, gan gynnwys digonolrwydd y gwerthusiadau. Fodd bynnag, nid oedd y canllawiau yn cynnwys safonau, o ran ansawdd y wybodaeth a oedd yn ofynnol i helpu i benderfynu p'un ai fodlonwyd meini prawf asesu, megis enghreifftiau o'r hyn a fyddai'n cyfrif fel trefniadau gwerthuso digonol. Er hynny, bu i dîm y Gronfa Ysgolion Gwell ofyn i arweinwyr polisi nodi enghreifftiau o arfer gwerthuso da mewn cynlluniau AALI, a rannodd wedyn â phob AALI.

Ni chyfatebwyd y gostyngiad yn arian y rhaglen gan ostyngiad tebyg o ran ymdrech weinyddol AALI, er bod gofynion cynllunio addysg yn destun datblygu pellach

2.19 Yn sgîl cyflwyno'r Gronfa Ysgolion Gwell, gostyngodd Llywodraeth y Cynulliad yr arian sydd ar gael o dan y cynllun 31 y cant, o £57.7 miliwn yn 2003/2004 i £39.6 miliwn yn 2004/2005. Nododd gwybodaeth a ddarparwyd gan AALLau i Lywodraeth y Cynulliad ostyngiad mewn costau gweinyddol o 22 y cant yn 2004/2005, er y cafwyd amrywiadau sylweddol rhwng AALLau. Nododd ein harolwg o AALLau, dros yr un cyfnod, fod yr amser a gymerwyd ganddynt i gynllunio a

gweinyddu'r cynllun wedi gostwng 15 y cant yn unig. Felly, ni chyfatebwyd y gostyngiad yn arian y rhaglen gan ostyngiad tebyg o ran ymdrech weinyddol.

2.20 Waeth beth fo'i faint, er mwyn bod yn effeithiol, mae angen mesurau diogelu gweinyddol penodol ar gynllun cymorth grant wedi'i dargedu, megis y Gronfa Ysgolion Gwell. Fodd bynnag, nododd AALLau yn ein harolwg bryderon bod proses gwneud cais a chymeradwyo'r Gronfa Ysgolion Gwell yn parhau i fod yn llafurus, er gwaethaf rhywfaint o symleiddio. Nododd ysgolion bryderon tebyg drwy ein harolwg a'n grŵp ffocws o benaethiaid a dirprwy benaethiaid, er y dylid nodi mai AALLau, yn hytrach na Llywodraeth y Cynulliad sy'n penderfynu ar ba gynlluniau ac adroddiadau sy'n ofynnol gan ysgolion. Er hynny, rhaid i lawer o'r wybodaeth y mae Llywodraeth y Cynulliad yn mynnu gan AALLau gael ei chasglu o ysgolion.

2.21 Mae rhai AALLau wedi cwestiynu pam bod angen cyflwyno cynlluniau gwario o gwbl, ar sail bod yn rhaid i'r cynlluniau atgynhyrchu cyfran helaeth o'r deunydd a gynhwysir yn y Cynlluniau Strategol Addysg y mae hefyd yn ofynnol i AALLau eu cyflwyno i Lywodraeth y Cynulliad er mwyn eu cymeradwyo. Mae Llywodraeth y Cynulliad yn cynnal adolygiad o bob gweithgarwch cynllunio lleol yng Nghymru, sydd â'r nod o symleiddio'r gwaith o gynllunio gweithgareddau gwella llywodraeth leol, ac sydd i'w weithredu'n raddol yn ystod yr ychydig flynyddoedd nesaf. O ganlyniad, mae Llywodraeth y Cynulliad yn cyflwyno gofyniad i bob AALI gynhyrchu un cynllun addysg ar gyfer 2006-2008, sydd wedi'i dargedu at lefel uwch, mwy strategol na'r deunydd a gynhwysir yng nghynlluniau strategol addysg cyfredol awdurdodau. O 2008 ymlaen, bydd Llywodraeth y Cynulliad yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau gael Cynllun Plant a Phobl Ifanc sy'n cwmpasu'r holl wasanaethau gan gynnwys addysg. Fodd

bynag, mae Llywodraeth y Cynulliad yn disgwyl na fydd y newidiadau hyn yn effeithio ar ei gofynion cynllunio ar gyfer y Gronfa Ysgolion Gwell, fel cynllun grant wedi'i dargedu.

2.22 Er y dylai symleiddio gofynion cynllunio ymhellach alluogi arian i gael ei ailgyfeirio o'r broses weinyddi i weithgareddau sy'n gwella safonau, mae angen mesurau diogelwch digonol o hyd i sicrhau bod arian y Gronfa Ysgolion Gwell, fel grant wedi'i dargedu ar gyfer gweithgareddau penodol, yn cael ei wario ar y dibenion a fwriadwyd. Ar ben hynny, ni fydd cynlluniau lefel uchel ar eu pen eu hunain yn darparu sail ddigonol ar gyfer asesu effaith benodol gwariant ar fentrau newydd. Felly, bydd angen cynlluniau gwario ar Lywodraeth y Cynulliad o hyd o ran mentrau newydd a gaiff eu cefnogi gan y Gronfa Ysgolion Gwell. Fodd bynnag, os mai dim ond am gyfnod sefydlog o dair blynedd y mae'n rhaid cefnogi mentrau o'r fath, oni bai fod rhesymau penodol dros barhau i ddarparu arian, dylai Llywodraeth y Cynulliad ystyried p'un ai fyddai cynlluniau gwario tair blynedd, yn hytrach na blynyddol, yn fwy priodol.

Gan fod y cymorth ariannol sydd ar gael o dan y Gronfa Ysgolion Gwell wedi lleihau, mae rhai gweithgareddau wedi dod i ben

2.23 Gwelwyd gostyngiad o £18.1 miliwn mewn arian yn dilyn cyflwyno'r Gronfa Ysgolion Gwell yn 2004/2005, a diddymwyd rhai gweithgareddau o'r rhaglen newydd i ystyried hyn. Rhoddodd Llywodraeth y Cynulliad gyngor i AALLau y byddai angen iddynt dalu'r costau cysylltiedig o'u setliadau referniw, a gododd £110 miliwn (3.4 y cant) yn yr un flwyddyn os oeddent am i'r gweithgareddau hyn barhau yn lleol. Fodd bynnag, ni wnaeth Llywodraeth y Cynulliad drosglwyddo arian yn uniongyrchol o'r Gronfa Ysgolion Gwell i setliadau referniw awdurdodau, ac mae dyraniadau o setliadau referniw yn dibynnu ar flaenoriaethau a phenderfyniadau gwario awdurdodau lleol, yn hytrach na Llywodraeth y Cynulliad.

2.24 O ganlyniad, tynnodd AALLau gymorth yn ôl o nifer o weithgareddau yn hytrach na darparu arian amgen. Dywedodd pob un o'r 22 AALI a thri chwarter yr ysgolion a arolygwyd fod rhai gweithgareddau wedi dod i ben yn dilyn y gostyngiad mewn arian a oedd ar gael o'r Gronfa Ysgolion Gwell.

Rhan 3: Mae lle i wella'r gwerthusiad o weithgareddau a gefnogir gan y Gronfa Ysgolion Gwell ar bob lefel

3.1 Mae gwerthuso'r Gronfa Ysgolion Gwell (a, chyn hynny, GCAH) yn effeithiol a'r gweithgareddau a gefnogir gan y Gronfa yn bwysig. Mae'n helpu i sicrhau, ac yn rhoi tawelwch meddwl i Lywodraeth y Cynulliad bod gweithgareddau a ariennir yn cael eu heffaith fwriadedig, a dylent lywio'r gwaith o gynllunio'r rhaglen yn y dyfodol, Dylai hefyd helpu AALLau i sicrhau bod arfer da a gefnogwyd gan y Gronfa Ysgolion Gwell yn cael ei ymgorffori wedi hynny yn y ddarpariaeth addysg brif ffrwd. Mae dull Llywodraeth y Cynulliad o sianelu adnoddau drwy gyrrff llywodraeth leol sy'n atebol yn ddemocrataidd yn ei gwneud yn ofynnol i bob rhan o'r gadwyn gyflenwi – Llywodraeth y Cynulliad, AALLau ac ysgolion – chwarae rôl yn y gwaith o fonitro a gwerthuso'r cynllun a'i effaith.

Er i welliannau diweddar gael eu gwneud, mae lle i Lywodraeth y Cynulliad wella ei threfniadau ar gyfer gwerthuso'r Gronfa ymhellach

Gan gydnabod y bu gwendidau, mae Llywodraeth y Cynulliad yn datblygu rhaglen dreigl o werthusiadau

3.2 Yn 2001, argymhellodd archwiliad mewnol Llywodraeth y Cynulliad y dylid atgyfnerthu dull Llywodraeth y Cynulliad o fonitro a gwerthuso GCAH. Ac yn 2003, daeth adolygiad Llywodraeth y Cynulliad ei hun i'r casgliad ei bod yn anodd nodi effaith gadarnhaol GCAH a bod angen gwella'r

dull o fonitro a gwerthuso o hyd, gwneud defnydd gwell o dystiolaeth Estyn a datblygu llwybr gwerthuso clir. Daeth yr adolygiad hefyd i'r casgliad y bu gofynion gwybodaeth reoli'r cynllun yn gymhleth, ac yn gyffredinol, ni fu o gymorth wrth fonitro a gwerthuso. Arweiniodd argymhellion o'r arolygiad hwn at gyflwyno'r Gronfa Ysgolion Gwell i ddisodli GCAH yn 2004/2005 a mwy o ffocws ar werthuso.

3.3 Nododd y rhan fwyaf o arweinwyr polisi Llywodraeth y Cynulliad y bu i ni gyfnewid â hwy i'w hasesiadau o dueddiadau mewn perfformiad gael eu llywio gan ganfyddiadau adroddiadau blynyddol Estyn ac adroddiadau a oedd yn ymwneud â meysydd gweithgarwch penodol. Mae adroddiadau Estyn yn nodi, mewn rhai meysydd, i GCAH gael effaith fuddiol ar safonau mewn ysgolion⁶. Yn arbennig, nododd yr adroddiadau ar effaith GCAH ar ymddygiad a phresenoldeb ysgolion⁷, a llythrennedd a rhifedd⁸, gydberthynas uniongyrchol rhwng gweithgareddau a ariennir gan GCAH a gwella safonau ysgol. Mae adroddiadau Estyn hefyd wedi cofnodi effaith fuddiol cyrsiau a ariennir gan GCAH ar gyfer grwpiau megis athrawon arbenigol a chynorthwyr ystafell ddosbarth, a chyrtsiau AALI i sicrhau bod athrawon ysgolion cynradd nad ydynt yn siarad Cymraeg yn gymwys o ran dysgu ac addysgu'r iaith i lefel ysgol gynradd. Ar y llaw arall, canfu gwerthusiad Estyn o brosiectau Menter Mynediad Ieuenctid Cymru yn 2002, o ganlyniad i drefniadau gwerthuso AALLau ac ysgolion annigonol, nad oedd yn glir sut y bu i

⁶ Nid yw Estyn wedi cynhyrchu adroddiad hyd yma yn ymwneud yn benodol â'r Gronfa Ysgolion Gwell, ond, gan mai parhad, i raddau helaeth yw Meysydd Gweithgarwch y Gronfa, o Feysydd Gweithgarwch GCAH, mae adroddiadau Estyn ar GCAH yn parhau i fod yn berthnasol.

⁷ Estyn, *Gwerthusiad o effaith rhaglen GCAH ar bresenoldeb ac ymddygiad mewn ysgolion*, 2003

⁸ Estyn, *Rôl AALLau yn y gwaith o godi safonau ym maes llythrennedd*, 2000

arian a ddirprwywyd i ysgolion wella'r broses o ledaenu arfer da neu sut y'i defnyddiwyd i weithredu newid gwirioneddol mewn ysgolion⁹.

- 3.4** Nid yw Estyn wedi gwerthuso'r holl weithgareddau a ariannwyd gan GCAH a'r Gronfa Ysgolion Gwell nac wedi cyflwyno adroddiadau arnynt, gan nad yw cwmpasu systematig yn rhan o gylch gwaith Estyn. Mae gweithgareddau lle y cynhelir asesiadau cyfyngedig neu ddim asesiad o gwbl o'u heffeithiolrwydd gan Estyn yn cynnwys rhai ym maes gweithgarwch cwricwlwm ysgolion, megis Addysg ar gyfer Datblygu Cynaliadwy a Dinasyddiaeth Fyd-eang.
- 3.5** Mae'r Gronfa Ysgolion Gwell yn cynnwys terfyn ariannu tair blynedd ar gyfer meysydd blaenoriaeth unigol, gofyniad i gael strategaeth gadael ar gyfer pob maes gweithgarwch a blaenoriaeth newydd, a gofyniad ar gyfer gwerthusiad ffurfiol o bob maes blaenoriaeth o fewn tair blynedd i'w cynnwys yn y rhaglen. Yn unol â hynny, gan ddechrau yn 2005/2006, mae Llywodraeth y Cynulliad wedi datblygu rhaglen dreigl o werthusiadau o'r holl feysydd gweithgarwch a blaenoriaeth a gefnogir gan y Gronfa, ac mae'r cylchlythyr ar gyfer 2006/2007 yn nodi'r meysydd blaenoriaeth y bwriedir eu gwerthuso yn ystod 2006/2007. Fodd bynnag, nid oes unrhyw drefniadau wedi eu rhagnodi ar gyfer sut y dylid cynnal gwerthusiad, er mai adroddiad a gomisiynir gan Estyn yw'r gofyniad sylfaenol argymelledig. Mae Llywodraeth y Cynulliad yn disgwyl i'w harweinwyr polisi ystyried trefniadau amgen pan na all Estyn ymgymryd â'r gwaith hwn, neu pan fyddai'n fwy priodol mabwysiadu ymagwedd wahanol.

Mae Llywodraeth y Cynulliad yn casglu data ar gynnyrch a rhai canlyniadau, ond mae ei dadansoddiad o'r data yn darparu tystiolaeth annigonol o effaith gweithgareddau a ariennir

- 3.6** Mae'r cylchlythyr blynyddol mwyaf diweddar a gyhoeddwyd gan Lywodraeth y Cynulliad yn ei gwneud yn ofynnol i AALLau nodi tua 50 o Ddangosyddion Perfformiad¹⁰. Mesurau canlyniadau meintiol yw'r rhan fwyaf ohonynt, megis nifer y cyfranogwyr sy'n derbyn hyfforddiant mewn maes penodol. Archwiliodd y rhan fwyaf o arweinwyr polisi Llywodraeth y Cynulliad y bu i ni gyfsweld â hwy ddangosyddion perfformiad o'r fath ac, o gofio eu gwybodaeth am allu ac anghenion pob awdurdod, bu iddynt ystyried pa un a oedd y dangosyddion ar y lefel ddisgwyliedig. Er bod ystyriaeth o'r fath yn rhoi rhywfaint o dawelwch meddwl bod AALLau yn gweithredu ar y gweithgareddau bwriadedig, gan fod y rhan fwyaf o'r mesurau yn olrhain cynnyrch yn hytrach na chanlyniadau, nid yw'n darparu tystiolaeth o gysylltiadau achlysurol rhwng gweithgareddau a ariennir a gwelliannau mewn safonau.
- 3.7** Mewn rhai meysydd gweithgarwch, megis cymorth disgyblion, mae arweinwyr polisi hefyd yn archwilio Dangosyddion Perfformiad y bwriedir iddynt fesur canlyniadau – er enghraifft canran y disgyblion blwyddyn 11 o leiafrifoedd ethnig sy'n ennill pum gradd A* i C neu fwy ar lefel TGAU. Roedd un arweinydd polisi y bu i ni gyfsweld ag ef wedi cynnal dadansoddiad tueddiadau meintiol o ganlyniadau profion ac arholiadau. Fodd bynnag, gan na roddwyd ystyriaeth i ddylanwadau eraill ar ganlyniadau, nid oedd y dadansoddiad yn darparu tystiolaeth ddibynadwy o effeithiolrwydd gweithgareddau a ariennir. Er bod ystyried dylanwadau posibl eraill yn heriol, ac yn gofyn am wybodaeth reoli gymharol, er enghraifft, nid yw'r dadansoddiad yn werthfawr iawn hebddynt.

⁹ Adroddiad Terfynol: Menter Mynediad Ieuencid Cymru – Gwerthusiad Estyn o brosiectau a ariennir gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru, Mehefin 2002

¹⁰ Mae Llywodraeth y Cynulliad wedi gostwng nifer y dangosyddion ers GCAH, o ganlyniad i ostyngiad yn nifer y meysydd gweithgarwch ac i ystyried sylwadau AALLau ar yr angen i symleiddio'r system fonitro.

3.8 Mae Llywodraeth y Cynulliad wedi ymgynghori ag AALLau yn benodol ar wybodaeth reoli i olrhain cynnydd gweithgareddau yn ystod blynyddoedd diweddar, ac mae gan awdurdodau hefyd y cyfle i wneud sylwadau ar ofynion gwybodaeth reoli bob blwyddyn yn ystod y broses o ymgynghori ar y cylchlythyr drafft. Er hynny, dywedodd 19 o blith y 22 o AALLau wrthym mai dim ond yn rhannol berthnasol yr oedd y wybodaeth reoli y bu i Lywodraeth y Cynulliad wneud cais amdani, yn eu barn hwy. Dywedodd tri awdurdod wrthym hefyd nad oedd llawer o'r hyn a gasglwyd ganddynt ar gyfer Llywodraeth y Cynulliad yn ddefnyddiol at eu dibenion hwy eu hunain. Cododd Llywodraeth y Cynulliad y mater hwn gydag AALLau yn y cyfarfod ymgynghori ar Gylchlythyr drafft 2006/2007, ac fe'u gwahoddwyd i ymuno â thrafodaethau ar ddatblygu set fwy defnyddiol o fesurau. Mae'n ceisio datblygu mesurau o ganlyniadau yn hytrach na chynnyrch, gan gynnwys dirprwy fesurau lle nad yw mesur canlyniadau'n uniongyrchol yn ymarferol. Cynhaliwyd cyfarfod cychwynnol yn ystod mis Medi 2005 a gwneir gwaith dilynol arno ar yr un pryd â datblygu canllawiau ar werthusiadau.

Mae Llywodraeth y Cynulliad yn rhoi mwy o bwyslais ar yr angen i werthuso'r Gronfa Ysgolion Gwell yn lleol, ond nid yw ei chanllawiau i AALLau yn rhoi cyngor ymarferol ar werthusiadau

3.9 Nododd y cylchlythyr ar gyfer 2004/2005, a eglurodd y trefniadau ar gyfer pontio o GCAH i'r Gronfa Ysgolion Gwell, fod Llywodraeth y Cynulliad yn ymrwymedig i ddatblygu rhaglen yn seiliedig ar dystiolaeth, ac y dylai AALLau ac ysgolion sefydlu trefniadau gwerthuso effeithiol o ran cost. Ac ar gyfer 2005/2006, gofynnwyd i AALLau ac ysgolion gyflenwi cynigion a manylion gwerthusiadau a gynhaliwyd yn ystod 2004/2005, gan gynnwys casgliadau a luniwyd a'r gwersi a ddysgwyd.

3.10 Dywedodd tîm Cronfa Ysgolion Gwell Llywodraeth y Cynulliad, mewn achosion lle y bu i AALLau

ddarparu deunydd gwerthuso i ategu eu cynlluniau, ei fod yn tueddu i ganolbwyntio ar y broses werthuso, yn hytrach na'r casgliadau a sut y byddai'n rhaid ystyried y rhain wrth ddatblygu cynigion gwario AALI. Fodd bynnag, ni ddaeth cyngor ymarferol ar sut y dylid cynnal gwerthusiadau gyda'r gofynion ar gyfer gwerthuso a nodwyd yn y cylchlythyr ar gyfer 2004/2005. Roedd mwy na hanner yr AALLau o'r farn bod Llywodraeth y Cynulliad yn cynhyrchu canllawiau annigonol ar werthusiadau. Dywedodd naw wrthym hefyd, yn 2004/2005, nad oedd Llywodraeth y Cynulliad erioed wedi gofyn iddynt am ganlyniadau eu gwaith gwerthuso.

3.11 Prin yw cymhelliannau neu sancsiynau effeithiol Llywodraeth y Cynulliad i annog AALLau i werthuso effaith gwariant y Gronfa Ysgolion Gwell. Fodd bynnag, am y tro cyntaf, gwrthododd Llywodraeth y Cynulliad roi cymeradwyaeth grant 2005/2006 i bedwar AALI nad oeddent wedi darparu'r wybodaeth reoli ofynnol, a hynny dros dro.

3.12 Dylai fod gan AALLau allu ac adnoddau datblygedig ar gyfer gwerthuso, er mwyn rheoli gweithgareddau a gefnogir gan eu harian eu hunain yn effeithiol ac er mwyn bodloni eu gofynion atebolrwydd cyhoeddus. Fodd bynnag, wrth ddarparu grantiau wedi eu targedu i ariannu gweithgareddau i ddilyn ei hamcanion a'i blaenoriaethau eu hun, dylai Llywodraeth y Cynulliad ddarparu canllawiau ar safonau gwerthuso y mae'n disgwyl i AALLau eu cynnal fel amod grant. Yn ogystal, er mwyn dilyn rhaglen sy'n seiliedig ar dystiolaeth sy'n cynnwys nifer fawr o sefydliadau partner, mae'n hanfodol bod Llywodraeth y Cynulliad yn chwarae rôl gydlynol i sicrhau cysondeb a dibynadwyedd yn y sail dystiolaeth.

Mae lle i AALLau ac ysgolion wella eu gwerthusiad

3.13 Nododd Adroddiad Blynyddol Estyn ar gyfer 2002/2003 y gallai'r rhan fwyaf o AALLau wneud rhagor i werthuso'r effaith y caiff hyfforddiant a ariennir gan GCAH ar waith ysgolion, ac i nodi a

rhannu arfer da. Ymhlith pryderon eraill a godwyd gan Estyn roedd:

- GCAH yn cael ei ddefnyddio i ariannu penodiadau staff byrdymor heb roi trefniadau ar waith i fonitro a gwerthuso'n effeithiol y gweithgareddau a gynhaliwyd ganddynt;¹¹
- prinder gwerthusiadau gan AALLau o fentrau, megis menter Mynediad Ieuencid Cymru, sy'n cael buddsoddiad sylweddol o arian GCAH.

Mae'r dull o fonitro a gwerthuso prosiectau yn amrywio'n sylweddol rhwng meysydd ac mae'n peri pryder gwirioneddol. Mae'r gwaith cychwynnol o bennu targedau ar gyfer prosiectau yn wan. Nid oes gan lawer system i werthuso'r Fenter Mynediad Ieuencid a ddarperir yn gyffredinol, nac i fonitro'r broses o weithredu eu cynlluniau, yn arbennig o ran gofynion GCAH.

Ffynhonnell: Estyn, Adroddiad Terfynol: Menter Mynediad Ieuencid Cymru, 2002

3.14 Ymhlith yr enghreifftiau o werthusiadau a gynhaliwyd gan AALLau ac ysgolion a archwiliwyd gennym roedd rhai a oedd yn gryf o ran asesu cryfderau a gwendidau yn y modd y caiff mentrau eu cynllunio a'u cymhwyso. Fodd bynnag, ni roddwyd llawer o dystiolaeth ganddynt o ran effeithiolrwydd gweithgareddau a ariennir yng nghyd-destun codi safonau, ar wahân i asesiadau a chyfeiriadau goddrychol at adroddiadau arolygu Estyn. Roedd y diffyg hwn yn gymwys i werthusiadau a roddwyd ar gontract yn ogystal â'r rheini a gynhaliwyd yn fewnol.

3.15 Nododd ein hymweliadau maes ag AALLau a'n ffurflenni arolygu ganddynt y caiff y defnydd o arian ei werthuso gan AALLau i raddau amrywiol ac mewn ffyrdd gwahanol, er y cafwyd enghreifftiau o arfer da, rhai yn cynnwys ymgynghorwyr allanol (Ffigurau 7, 8 a 9). Dywedodd pob AALI eu bod yn annog ysgolion i werthuso gweithgareddau a ariennir, a dywedodd pedwar nad oeddent yn

gwerthuso gweithgareddau eu hunain, ond eu bod yn hytrach yn dibynnu ar werthusiadau ysgolion i lywio penderfyniadau AALLau ar flaenoriaethau. Fodd bynnag, dim ond 83 y cant o ysgolion a arolygwyd a ddywedodd fod AALLau yn eu hannog i werthuso gweithgareddau a ariennir.

3.16 O ganlyniad, dim ond traean o'r ysgolion a arolygwyd a nododd i unrhyw waith gwerthuso gael ei gyflawni ers 2003, a dim ond 10 y cant wnaeth nodi iddynt werthuso'r holl weithgareddau a ariennir. Roedd graddau'r gwaith gwerthuso a gyflawnwyd gan ysgolion yn amrywio o ffurflenni ticio blychau a gwblhawyd ar ôl cwblhau cyrsiau i arsylwi gwaith athrawon a disgyblion ac ymddygiad cyfoedion neu staff cyngori yn uniongyrchol.

Ffigur 7: Gwerthuso yn AALI Powys

Mae AALI Powys yn storio ei ddata gwerthuso yn electronig ar gronfa ddata ganolog, y mae'n ei hadolygu'n flynyddol fel rhan o'r broses o ddatblygu ei Gynllun Strategol Addysg. Mae'r AALI yn ei gwneud yn ofynnol i bawb sy'n mynychu cyrsiau gwblhau ffurflen werthuso ar ddiwedd pob cwrs. Mae'r sawl sy'n mynychu cyrsiau yn sgorio'r cyrsiau o ran i ba raddau y bodlonwyd amcanion dysgu, ac i ba raddau y mae'r cwrs wedi bodloni nodau ac amcanion penodol. Ar ôl pob digwyddiad hyfforddi, mae'n ofynnol i athrawon lunio pwyntiau gweithredu personol sy'n dangos eu hamcanion datblygu, eu rôl yn y gwaith o ledaenu dysgu o fewn eu hysgol, ac effaith eu hyfforddiant ar yr ysgol gyfan.

Ers 2004, mae'r AALI wedi defnyddio cyngorydd cyswllt i ymweld ag ysgolion ac i weithio ar y cyd ag athrawon i werthuso hyfforddiant a gweithgareddau eraill, yn hytrach na dibynnu ar athrawon i gwblhau ffurflenni gwerthuso. Mae hyn wedi cynyddu nifer y gwerthusiadau a'u hansawdd.

Ffynhonnell: AALI Powys

¹¹ Estyn, Rôl AALLau wrth godi safonau llythrennedd, 2000

Ffigur 8: Monitro effaith hyfforddiant yn AALI Conwy

Nododd Estyn fod gan AALI Conwy weithdrefnau arbennig o effeithiol ar gyfer monitro addasrwydd ac effaith gweithgareddau hyfforddi yn y cam sylfaenol.

Yn ystod tymor yr haf, mae'r AALI yn gofyn i'w ysgolion cynradd nodi pa ddiwyddiadau hyfforddi y maent yn bwriadu cyfranogi ynddynt yn ystod y flwyddyn academaidd ganlynol. Ar ddiwedd y flwyddyn, mae'r AALI yn gofyn i ysgolion fyfyrion ar yr effaith y mae'r hyfforddiant wedi ei chael, a nodi gwelliannau penodol sydd wedi digwydd o ganlyniad. Mae'n ofynnol i ysgolion restru'r prif bwyntiau gweithredu a'u heffaith o ran pob digwyddiad hyfforddi.

Mae'r ymagwedd hon yn annog ysgolion i ystyried yn ofalus pa un a yw hyfforddiant arfaethedig yn gyson â'u hanghenion datblygiadol, ar sail eu hunanwerthusiad ac amcanion cynllun datblygu'r ysgol. Mae'n helpu ysgolion i werthuso effeithiolrwydd y gwasanaethau y maent yn eu prynu oddi wrth yr AALI ac yn annog ysgolion i sicrhau bod digwyddiadau hyfforddi yn arwain at welliannau yn yr ystafell ddosbarth.

Ar ymweliadau dilynol, mae swyddogion cyswllt ysgol yn trafod camau gweithredu dilynol y mae ysgolion wedi eu nodi.

Ffynhonnell: Estyn, Arolygiad o Wasanaethau Gwella Ysgolion Awdurdod Addysg Lleol Conwy, 2004

Ffigur 9: Gwerthusiad allanol o weithgareddau a ariennir gan GCAH

Mae **AALI Abertawe** yn werthuso ei gynlluniau ar gamau allweddol gan ddefnyddio arbenigwyr addysg uwch sy'n gweithio ochr yn ochr â swyddogion AALI ac athrawon. Mae'r gwerthusiad yn ymwneud yn bennaf â chryfderau a gwendidau o ran pa un a yw deunydd yn berthnasol i anghenion yr ystafell ddosbarth. Llywir y gwerthusiadau hefyd gan asesiadau eang ynglŷn â ph'un ai yw safonau'n gwella.

Cynhelir y gwerthusiadau mewn partneriaeth â Phrifysgol Cymru, Abertawe ac Athrofa Addysg Uwch Abertawe. Ymhlith y buddiannau i AALI Abertawe mae dealltwriaeth gyffredin o'r cyd-destun addysgol yn Abertawe.

Yn **AALI Sir Benfro** ceir ymagwedd driphlyg tuag at werthuso effaith gweithgareddau: gan ysgolion, gan yr AALI a chan ymgynghorydd allanol a gomisiynwyd gan yr AALI. Mae'r AALI yn gwerthfawrogi'r gwerthusiad gwrthrychol a ddarperir gan yr ymgynghorwyr allanol. Mae'n canolbwyntio ar effaith gweithgareddau a ariennir gan y Gronfa Ysgolion Gwell a gynhelir ar faes blaenoriaeth penodol, er enghraifft TGCh. Defnyddir y gwerthusiadau i lywio'r broses o gynllunio yn y dyfodol, ac i hysbysu rhanddeiliaid am y defnydd a wneir o'r Gronfa Ysgolion Gwell yn Sir Benfro.

Yn ogystal â hunanwerthusiadau, defnyddiodd **AALI Caerdydd** werthuswyr allanol i roi safbwynt allanol i'w Strategaeth Ymyrryd mewn Llythrennedd yn Gynnar. Cynhaliwyd y gwerthusiad allanol ar y cyd â phroses werthuso flynyddol sefydledig a thrwyadl a gynhaliwyd gan bob tîm gweithgarwch a hysbyswyd uwch reolwyr AALI amdanynt.

Gofynnwyd i'r gwerthuswr allanol gael "cipolwg ar effaith gweithgareddau'r Strategaeth Ymyrraeth Gynnar yn gyffredinol a'u heffeithiolrwydd fel strategaeth integredig", a chymharu strategaeth Caerdydd â strategaethau AALlau eraill yng Nghymru, Lloegr, yr Alban a Gogledd Iwerddon.

Nododd y gwerthusiad allanol gryfderau a diffygion strategaeth yr AALI, a bu'n fodd i uwch reolwyr nodi a oedd yn gweithio'n effeithiol a'r gweithgareddau hynny lle yr oedd angen newid eu pwyslais. Amlygodd hefyd agweddau ar y dasg o reoli'r gwaith yr oedd angen eu hailstrwythuro.

Ffynhonnell: AALlau Abertawe, Sir Benfro a Chaerdydd